

НАУКОВИЙ

ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 80

Географія

2000

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 80: Географія. – Чернівці: ЧДУ, 2000. – 212с.

Naukovy Visnyk Chernivetskogo Universitetu: Zbirnyk Naykovykh Prats. Vyp. 80. – Chernivtsi, 2000.

У збірнику аналізуються проблеми територіальної організації природних, природно-ресурсних та суспільно-географічних комплексів та систем України, висвітлюються шляхи вдосконалення географічної та економічної освіти у вищій та середній школах держави.

Розрахований на науковців, викладачів вузів і коледжів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться проблемами географії в Україні.

Друкується за ухвалою редакційно-видавничої ради ЧДУ.

Редколегія випуску: проф. Руденко В.П. (наук. редактор),
проф. Жупанський Я.І.,
проф. Гуцуляк В.М.,
проф. Кирилюк М.І.,
проф. Крачило М.П.,
проф. Куниця М.О.,
проф. Швиденко А.Й.

Літературний редактор	Лупул О.В.
Технічний редактор	Чернюх Г.Я.
Коректор	Чернюх Г.Я.

Свідоцтво Міністерства України у справах преси та інформації
№ 2158 серія КВ від 12.08.1996.

Загальнодержавне видання

ISBN966-568-224-5

©Чернівецький університет, 2000.

КАРТОГРАФІЯ	142
<i>Ярослав Жупанський, Василь Проданчук</i>	
До питання про картографічне забезпечення в надзвичайних ситуаціях	142
<i>Юрій Чашков</i>	
ГІС-технології та географічне картографування: деякі проблемні аспекти	145
<i>Сергій Білокриницький</i>	
Про спрощене переорієнтування геодезичних мереж	148
<i>Ярослава Атаманюк</i>	
Структурні особливості шкільних географічних атласів ..	152
НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	156
<i>Валерій Руденко, Петро Борщевський,</i>	
<i>Маркіян Мальський, Антін Третяк</i>	
Варіативна частина освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця за спеціалізацією “Менеджмент організації природоохоронної діяльності” як одна з основ спеціальності “Менеджмент організації”	156
<i>Ярослав Жупанський</i>	
Перше десятиліття кафедри географії і картографії України	173
<i>Лариса Воропай, Микола Куниця</i>	
Кафедра фізичної географії і раціонального природокористування Чернівецького університету: етапи та напрямки розвитку	176
<i>Алла Тюфтії</i>	
Краєзнавчий аспект при вивченні географії рідного краю	193
<i>Йосип Гілецький</i>	
Принципи відбору, структурування і трансформування змісту загальної географічної освіти	195
НАШІ ЮВІЛЯРИ	
В.С. Антонову – 75 років	203
Професору Миколі Олександровичу Куниці – 75	205

Підписано до друку 11.05.2000. Формат 60 x 84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 12,5.
Ум. друк. арк. 11,6. Зам. 036п. Тираж 100 прим.

Друкарня видавництва “Рута” Чернівецького держуніверситету
58012, Чернівці, вул.Коцюбинського, 2

точністю до 0,1 м, а в іншій – до 0,01 м. Застосовуючи пропонувану методику переорієнтування мереж, можна здійснити перехід від однієї системи плоских прямокутних координат до іншої системи плоских прямокутних координат.

Список літератури

1. Руководство по геодезическим работам (РГ-2). – М.: РИО ВТС, 1961.

Sergij Bilokrinitiskij

About more simple re-orientation of geodetic network

Summary

The process of re-calculation of frame from one reference to another reference frame has been considered with help of concrete examples.

УДК 528.3:912.43

Ярослава Атаманюк

Структурні особливості шкільних географічних атласів

Загальноновизнано, що картографічні твори відіграють одну із вирішальних ролей у шкільній географії. Вони визначають зміст предметного географічного знання, способи постановки й розв'язання дослідницьких задач у географії. Сучасні атласи та серії шкільних карт створені переважно спільними зусиллями Головного управління Геодезії, Картографії та Кадастру при Кабінеті Міністрів України за участю ряду академічних та відомчих наукових організацій. За змістом і науковістю вони являють собою нову ланку в системі географічного картографування для навчальних закладів.

Головним постачальником картографічних творів школі в останній час виступає науково-виробниче підприємство "Картографія" як базове картографічне видавництво ГУГКК при Кабінеті Міністрів України (Укргеодезкартографії). За період з 1994 р. по 1999 р. даним підприємством випущено такі атласи: "Наша Батьківщина" (1994), "Наша планета" (1994), "Географія світу" I частина (1995), "Географія світу" II частина (1996), "Економічна і соціальна географія світу" (1997), "Навчальний атлас України" (1997), атлас-хрестоматія "Загальна географія" (1999), "Географія материків і

океанів” (1999), “Дивосвіт” (1999) [6].

Враховуючи, що видані карти надруковані переважно у вищевказаних атласах, слід нагадати, що єдність і цілісність цих творів забезпечується правильною побудовою їхньої структури, вибором доцільної системи масштабів, розробкою взаємоузгоджених легенд, розробкою єдиних принципів генералізації змісту карт тощо. Взагалі, навчальні карти повинні відрізнятися підвищеними демонстраційними якостями, системністю в підході до відображення явищ, чіткістю та доступністю, бути достовірними та відповідати всім вимогам картографічного креслення. Зміст карт повинен відповідати навчальним підручникам і програмам. Окрім відомостей, які є в підручнику, на карті зображуються деякі додаткові дані, що розширює її зміст. Але це навантаження не повинно бути надмірним, щоб не ускладнювати читання карти. На жаль, це не завжди спостерігається на картах атласів.

Недоречним є перевищення межі оптимального навантаження карти тематичною інформацією. Наприклад, на карті “Транспорт” надмірне насичення європейської частини мережею залізниць та автомобільних шляхів призвело до зниження можливості її читання, так само як і “Економічної карти Європи” [4].

Допоміжна та додаткова інформація і, безумовно, основний зміст карт атласу в часовому аспекті повинні репрезентувати конкретний і єдиний для всіх зображень часовий проміжок (дату). Та цього правила не завжди дотримуються при складанні шкільних атласів. Зокрема, у додаткових даних про країни наведена кількість населення столиць подається за різні роки (1981, 1987-1996) [4].

Неабияке значення для візуального сприйняття карти учнями мають розмір і форма шрифту, розміщення написів, використання кольору, а також форма, розмір, орієнтування та внутрішня структура картографічних знаків. Наприклад, дуже важко учнями сприймається карта “Географічні пояси та природні зони світу”, де і напрям теплих течій, і їх назва, і межі географічних поясів, і назви цих поясів показано червоним кольором [1]. На тематичних картах використовується обмежена кількість шрифтів, а в атласах вона зводиться до трьох-чотирьох видів різного рисунку. Загальні вимоги до розміщення написів полягають у тому, що кожен з них повинен однозначно відповідати конкретному географічному об’єкту. Щодо назв об’єктів лінійного поширення, то вони розміщуються паралельно до знаку об’єкта або вздовж його осі.

Використання кольору на карті має умовний асоціативний і символічний характер. Так, на загально-географічній карті зелений колір асоціюється з просторами, зайнятими лісом, голубий – з гідромережею, коричневий – з рельєфом місцевості. На ряді тематичних карт колір також викликає певні конкретні асоціації із зображуваним об'єктом, наприклад на ґрунтових картах коричневий колір вказує на розміщення чорноземів і т. ін. Але вже на карті ґрунтів в атласі для 7 класу колір, яким позначені каштанові ґрунти, сіріший, ніж той, яким відображені сірі лісові. На карті "Релігії" [1] різні гілки християнства зафарбовані фіолетовим, голубим та рожевим кольором, а це зовсім не сприймається як єдине ціле. Зате такі локальні релігії, як синтоїзм, конфуціанство та індуїзм позначені тотожними кольорами. Щодо форми картографічних знаків, то схожість її з реальним об'єктом не є необхідною умовою функціонування знаків. Але практика показує, що звичні стійкі асоціації між знаком і об'єктом реальної дійсності полегшують його розпізнавання і закріплення в пам'яті учнів. Особливо важливим є максимальне врахування цього при складанні атласів для дітей молодшого шкільного віку. Недоречно різне орієнтування однорідних знаків однакової форми, оскільки такий підхід не дає добрих результатів при їх сприйнятті. Доречно урізноманітнення внутрішню структуру знаків, що забезпечить їх диференціацію. Не варто також на різних за змістом картах шкільних атласів знакам однієї і тієї ж форми надавати різного значення. Водночас однорідні групи об'єктів варто позначати однотиповими значками, а внутрішньогрупові відмінності – додатковими до основного знаку елементами чи кольором. Доречно, наприклад, показати на карті "Мінерально-сировинні ресурси світу" різними кольорами горючі, металеві та неметалеві корисні копалини.

Не менш важливе в оформленні карт компонування розміщення легенди. Її компактне розміщення в межах однієї сторінки створює цілісне уявлення про зміст карти. Розміщення системи знаків на різних частинах сторінки знижує її загальну наочність. Різноманітність і тематика карт робить доцільним використання різноманітних за змістом, складністю, обсягом та структурою легенд. Розробляючи легенду, слід приділяти увагу й поясненням умовних позначень: вони повинні бути повними, виразними й стислими. Потрібно пам'ятати, що певне змістове значення має порядок слів у поясненнях, яким можна передати

важливість об'єктів. Різні за змістом і складністю легенди мають і різну графічну форму (рядкові, шкальні й табличні легенди тощо). Найпоширеніші серед них рядкові. Табличні легенди використовуються на картах атласу найменше, хоча вони були б досить доречними, наприклад для комплексних карт.

Питання картографічного забезпечення шкільної географії на сьогодні вийшли з переліку кризових. Але залишаються відкритими аспекти оптимізації графічного оформлення і змістовної структуризації шкільних картографічних творів.

Список літератури

1. Атлас "Географія материків і океанів". – К.: НВП Картографія, 1999. – 48 с.
2. Атлас "Географія України". – К.: НВП Картографія, 1999. – 40 с.
3. Атлас "Дивосвіт". – К.: НВП Картографія, 1999. – 30 с.
4. Атлас "Економічна і соціальна географія світу". – К.: НВП Картографія, 1999. – 48 с.
5. Атлас "Соціальна географія". – К.: НВП Картографія, 1999. – 32 с.
6. Руденко І. Навчальні посібники з картографії до нового навчального року // Географія та основи економіки в школі. – 1999. – №3. – С. 16-17.

Yaroslava Atamanuk

Structural features of the school geographical atlases

Summary

In the article the cartographic features of a structure and registration of the school geographical atlases issued in Ukraine in the 90-th years are considered, and also some paths concerning overcoming in it of some defects are specified.